Qabul qilindi: 11-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 14-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 17-noyabr 2026-yil

# O‘ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA SAMARADORLIGI

**Mo‘ydinova Xonzodabegim Elyorbek qizi**
Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti talabasi
E-mail: x.elyorbekovna@gmail.com
**Valixonova Gulnora Komiljonovna**
Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti t.f.f.d., dotsent

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslari, mazkur yo‘nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar hamda ularning amaliy samaradorligi tahlil qilinadi. Xususan, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi milliy qonunchilik tizimi, davlat organlarining ushbu yo‘nalishdagi vakolatlari, korrupsiyaning oldini olish mexanizmlari va jamoatchilik nazoratining ahamiyatiga alohida e’tibor qaratiladi. Shuningdek, davlat boshqaruvi, ta’lim, sog‘liqni saqlash va davlat xaridlari kabi sohalarda korrupsiyaviy xavf-xatarlarni kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar o‘rganiladi. Tadqiqot davomida amaldagi qonunchilik normalari va rasmiy statistik ma’lumotlar asosida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimining yutuqlari, mavjud muammolari hamda uning samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar yoritiladi.

**Kalit so‘zlar:** korrupsiya, korrupsiyaga qarshi kurashish, huquqiy asoslar, qonun ustuvorligi, korrupsiyaning oldini olish, davlat boshqaruvi, manfaatlar to‘qnashuvi, jamoatchilik nazorati, ochiqlik va shaffoflik, huquqiy madaniyat, davlat xizmatchilari, javobgarlik, xalqaro hamkorlik, korrupsiyaviy xavf-xatarlar, institutsional islohotlar.

**Kirish.** Bugungi kunda korrupsiya dunyoning aksariyat mamlakatlari uchun jiddiy ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu illat davlat boshqaruvi tizimining samarali faoliyat yuritishiga to‘sqinlik qiladi, qonun ustuvorligiga putur yetkazadi, fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchini susaytiradi hamda jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, korrupsiyaning davlat boshqaruvi, sud-

huquq tizimi, ta’lim, sog‘liqni saqlash va iqtisodiyot sohalariga kirib borishi mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun jiddiy xavf tug‘diradi. Shu sababli korrupsiyaga qarshi kurashish, uning kelib chiqish sabablarini aniqlash va oldini olish har qanday huquqiy davlatning muhim vazifalaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasida ham korrupsiyaga qarshi kurashish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Mamlakatimizda ushbu illatga qarshi kurashishning mustahkam huquqiy asoslarini yaratish, davlat organlari faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni ta’minlash, mansabdor shaxslarning mas’uliyatini oshirish hamda fuqarolik jamiyati institutlarining ishtirokini kengaytirish bo‘yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2017-yil 3-yanvarda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining O‘RQ-419-sonli «Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi Qonuni ushbu sohadagi munosabatlarni huquqiy tartibga solishda muhim qadam bo‘ldi. Mazkur qonunda korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy prinsiplari, davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari hamda bu borada faoliyat olib boruvchi davlat organlarining vakolatlari belgilab berilgan. Shuningdek, davlat boshqaruvida korrupsiyaviy xavf-xatarlarni kamaytirish va manfaatlar to‘qnashuvining oldini olishga qaratilgan boshqa normativ-huquqiy hujjatlar ham qabul qilindi. Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimida 2020-yilda O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligining tashkil etilishi ham alohida ahamiyatga ega bo‘ldi. Ushbu organ korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish, davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirish va mavjud muammolarni aniqlash bo‘yicha muhim vazifalarni bajaradi. Keyingi yillarda esa manfaatlar to‘qnashuvini tartibga solish, davlat xizmatida halollik tamoyillarini mustahkamlash va jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga qaratilgan huquqiy mexanizmlar takomillashtirildi. Shuni alohida ta’kidlash kerakki, korrupsiyaga qarshi kurashish faqat qonunlar qabul qilish yoki huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarni jazolash bilan cheklanib qolmasligi lozim. Bu jarayonda korrupsiyaning oldini olish, aholining huquqiy savodxonligini oshirish, yosh avlodda halollik va adolat tamoyillarini shakllantirish, davlat organlari faoliyati ustidan samarali jamoatchilik nazoratini o‘rnatish ham muhim o‘rin tutadi. Chunki korrupsiyaga qarshi kurashishning haqiqiy samarasi jamiyatda unga nisbatan murosasiz munosabat shakllanganida namoyon bo‘ladi. Mazkur

mavzuning dolzarbligi shundaki, mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha keng ko‘lamli huquqiy va tashkiliy islohotlar amalga oshirilayotgan bo‘lsa-da, ularning amaliy natijalarini baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda huquqiy mexanizmlarning samaradorligini yanada oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslarini o‘rganish, amaldagi qonunchilik va tashkiliy mexanizmlarning samaradorligini tahlil qilish hamda ushbu sohani yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari korrupsiya tushunchasi va uning jamiyat hayotiga ta’sirini o‘rganish, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi milliy qonunchilikni tahlil qilish, vakolatli davlat organlarining faoliyatini yoritish, amalga oshirilayotgan islohotlarning natijalarini baholash hamda mavjud muammolarni bartaraf etish yo‘llarini aniqlashdan iborat.

**Tadqiqot uslublari.** Mazkur ilmiy maqolani tayyorlash jarayonida O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslari va ularning amaliy samaradorligini o‘rganishga qaratilgan bir qator ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida milliy qonunchilik hujjatlari, ilmiy adabiyotlar, rasmiy statistik ma’lumotlar hamda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatiga oid materiallar o‘rganildi. Tadqiqotda, avvalo, tizimli tahlil usuli qo‘llanilib, korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy va tashkiliy mexanizmlari o‘zaro bog‘liqlikda ko‘rib chiqildi. Ushbu usul orqali davlat organlarining vakolatlari, qonunchilik normalari va korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarning yaxlit tizimdagi o‘rni aniqlandi. Qiyosiy-huquqiy usul yordamida O‘zbekiston qonunchiligidagi korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlari ayrim xorijiy davlatlarning ushbu sohadagi tajribasi bilan taqqoslandi. Bunda korrupsiyaning oldini olish, davlat xizmatida shaffoflikni ta’minlash va mansabdor shaxslarning javobgarligini kuchaytirish masalalariga e’tibor qaratildi. Shuningdek, formal-yuridik usul asosida O‘zbekiston Respublikasining «Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi Qonuni, «Manfaatlar to‘qnashuvi to‘g‘risida»gi Qonuni hamda boshqa normativ-huquqiy hujjatlarning mazmuni va huquqiy ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot davomida statistik tahlil usulidan ham foydalanilib, korrupsiyaga qarshi kurashish

sohasidagi rasmiy ma’lumotlar, aniqlangan huquqbuzarliklar va amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijalari o‘rganildi. Bu esa mavjud vaziyatni baholash va amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligini aniqlash imkonini berdi. Bundan tashqari, umumlashtirish va ilmiy xulosa chiqarish usullari orqali o‘rganilgan ma’lumotlar tahlil qilinib, korrupsiyaga qarshi kurashish tizimida mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar shakllantirildi. Mazkur tadqiqot usullarining birgalikda qo‘llanilishi mavzuni har tomonlama yoritish, amaldagi huquqiy mexanizmlarni baholash hamda ilmiy asoslangan xulosalarga kelish imkonini berdi.

**Ilmiy ishning natijasi:** O‘tkazilgan tadqiqot natijasida O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslari shakllanganligi, ushbu yo‘nalishda muayyan tashkiliy-huquqiy mexanizmlar joriy etilganligi va davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanganligi aniqlandi. Xususan, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi qonunchilik hujjatlari tahlili ushbu illatning oldini olish, unga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish hamda huquqbuzarliklar uchun javobgarlikni belgilashga qaratilgan huquqiy asoslar yaratilganini ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida, birinchi navbatda, O‘zbekiston Respublikasining «Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi Qonuni korrupsiyaga qarshi kurashishning milliy huquqiy tizimida asosiy o‘rin tutishi aniqlandi. Ushbu qonun orqali korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy prinsiplari, davlat organlari va tashkilotlarining vakolatlari, fuqarolik jamiyati institutlarining ishtiroki hamda profilaktik chora-tadbirlarning huquqiy asoslari belgilangan. Shuningdek, tadqiqot natijalari davlat boshqaruvi tizimida ochiqlik va shaffoflikni ta’minlash korrupsiyaviy holatlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Davlat xizmatlarini raqamlashtirish, elektron davlat xaridlarini joriy etish, davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish inson omilini kamaytirish va noqonuniy manfaatdorlik holatlarining oldini olishga xizmat qilmoqda. O‘rganishlar davomida korrupsiyaga qarshi kurashishning institutsional mexanizmlari ham muhim natijalardan biri sifatida baholandi. Xususan, Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligining tashkil etilishi, davlat organlarida korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalarining faoliyati va manfaatlar to‘qnashuvini tartibga solishga qaratilgan qonunchilikning rivojlanishi ushbu sohadagi tizimli

yondashuvni kuchaytirdi. Biroq tadqiqot jarayonida ayrim muammolar ham mavjudligi kuzatildi. Jumladan, ayrim sohalarda korrupsiyaviy xavf-xatarlarning saqlanib qolishi, aholining huquqiy savodxonligi yetarli darajada emasligi, manfaatlar to‘qnashuvini aniqlash va bartaraf etish amaliyotini yanada takomillashtirish zarurati shular jumlasidandir. Bu holatlar faqat qonunchilikni takomillashtirish emas, balki uning ijrosini ta’minlash ham muhim ekanligini ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini oshirish yuzasidan quyidagi takliflar ishlab chiqildi: Davlat organlari faoliyatida ochiqlik va hisobdorlikni yanada kuchaytirish, davlat xaridlari hamda budjet mablag‘larining sarflanishi ustidan jamoatchilik nazoratini kengaytirish. Davlat xizmatchilari o‘rtasida korrupsiyaga qarshi huquqiy bilim va kasbiy etika bo‘yicha muntazam o‘quv mashg‘ulotlarini tashkil etish. Manfaatlar to‘qnashuvini aniqlash, oldini olish va bartaraf etish mexanizmlarini amaliy jihatdan takomillashtirish. Ta’lim muassasalarida yoshlarga halollik, adolat va qonuniylik tamoyillarini singdirishga qaratilgan targ‘ibot ishlarini kuchaytirish. Korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish kafolatlarini yanada mustahkamlash.

Davlat xizmatlarini raqamlashtirish va inson omilini kamaytirishga qaratilgan zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligi qonunchilikning mukammalligi bilangina emas, balki uning amalda qay darajada bajarilishi, davlat organlarining mas’uliyati va jamiyatning ushbu jarayondagi faol ishtiroki bilan ham bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. Shu bois korrupsiyaga qarshi kurashishda jazolash choralaridan tashqari, uning oldini olishga qaratilgan tizimli va uzluksiz mexanizmlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

**Xulosa**: O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat va jamiyat taraqqiyotini ta’minlash, qonun ustuvorligini mustahkamlash hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishning muhim shartlaridan biridir. Korrupsiya nafaqat davlat boshqaruvi samaradorligiga, balki iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy adolat va aholining davlat institutlariga bo‘lgan ishonchiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ushbu illatga qarshi kurashish doimiy e’tibor va izchil chora-tadbirlarni talab etadi. Tadqiqot davomida

O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslari bosqichma-bosqich takomillashib borayotgani, bu borada maxsus qonunlar qabul qilingani va vakolatli davlat organlari faoliyati yo‘lga qo‘yilgani aniqlandi. Ayniqsa, «Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi Qonun, «Manfaatlar to‘qnashuvi to‘g‘risida»gi Qonun hamda boshqa normativ-huquqiy hujjatlar ushbu yo‘nalishdagi munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, korrupsiyaga qarshi kurashishning samaradorligini faqat qabul qilingan qonunlar yoki aniqlangan huquqbuzarliklar soni bilan baholash to‘g‘ri emas. Eng avvalo, korrupsiyaviy holatlarning kelib chiqish sabablarini bartaraf etish, davlat organlari faoliyatida shaffoflikni ta’minlash, mansabdor shaxslarning javobgarligini oshirish va fuqarolarning huquqiy faolligini kuchaytirish zarur. Qonun normalari amalda to‘liq ishlagan taqdirdagina kutilgan natijalarga erishish mumkin. Fikrimizcha, kelgusida korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini oshirish uchun davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish, davlat xaridlarida shaffoflikni kuchaytirish, manfaatlar to‘qnashuvining oldini olish mexanizmlarini takomillashtirish va korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarni huquqiy himoya qilishga alohida e’tibor qaratish lozim. Bundan tashqari, yoshlar o‘rtasida halollik, vijdonlilik va qonunga hurmat ruhini shakllantirishga qaratilgan huquqiy-ma’rifiy tadbirlarni muntazam tashkil etish ham muhimdir. Shuni alohida ta’kidlash joizki, korrupsiyaga qarshi kurashish faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vazifasi emas. Bu jarayonda davlat idoralari, nodavlat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari, ta’lim muassasalari va har bir fuqaro o‘z mas’uliyatini his qilishi kerak. Jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabat shakllanmas ekan, mazkur muammoni to‘liq bartaraf etish qiyin. Demak, O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslarini yanada takomillashtirish, mavjud qonunlarning ijrosini qat’iy ta’minlash va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish orqali ushbu yo‘nalishda yanada samarali natijalarga erishish mumkin. Eng muhimi, korrupsiyadan xoli jamiyatni shakllantirish faqat qonuniy talab emas, balki adolatli va farovon kelajakni barpo etishning asosiy shartlaridan biridir.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.

2. O‘zbekiston Respublikasining 2017-yil 3-yanvardagi O‘RQ-419-sonli «Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi Qonuni. [Lex.uz](https://www.lex.uz/docs/-3088008?utm_source=chatgpt.com)

3. O‘zbekiston Respublikasining 2024-yil 5-iyundagi O‘RQ-931-sonli «Manfaatlar to‘qnashuvi to‘g‘risida»gi Qonuni. [Lex.uz va rasmiy ma’lumot](https://gov.uz/oz/mingeo/pages/korrupsiyaga-qarshi-kurashish-bo-yicha-asosiy-hujjatlar?utm_source=chatgpt.com).

4. O‘zbekiston Respublikasining 2022-yil 8-avgustdagi O‘RQ-788-sonli «Davlat fuqarolik xizmati to‘g‘risida»gi Qonuni.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi PF-6013-sonli «O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi Farmoni.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi PQ-4761-sonli «O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida»gi qarori.

7. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi. – 2003-yil 31-oktabr.

8. BMTning Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha xalqaro huquqiy standartlari.

9. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent.

10. Islomov Z.M. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent.